

INTERVJU SA GANIJOM OSMANIJOM

Stari Trg | Datum: 26. oktobar, 2020.

Trajanje: 93 minuta

Prisutni:

1. Gani Osmani (Intervjuisani)
2. Anita Susuri (Vodila intervju)
3. Korab Krasnići (Vodio intervju)
4. Renea Begoli (Kamera)

Simboli u transkripciji, neverbalna komunikacija:

() – emocionalna komunikacija

{ } – sagovornik objašnjava nešto gestovima.

Druga pravila transkripcije:

[] - dodatak tekstu kako bi se pomoglo razumevanje

Fusnote su dodaci koji pružaju informacije o mestima, imenima ili izrazima.

Prvi Deo

Anita Susuri: Gospodine Gani, da li možete da se predstavite i da nam kažete iz kakve porodice potičete?

Gani Osmani: Pozdrav za vas, ja sam Gani Osmani, rođen 17. 4. 1962., rođen sam u selu Dedija to je u blizini Starog Trga “Trepče”, dakle od Starog Trga je udaljeno negde deset kilometara. Moj otac i moji stričevi su radili u rudniku Starog Trga, dakle negde od ‘60. I naša je porodica bila onako siromašna kao svi, svi su bili zavisni od “Trepče”, dakle od rudnika, od ovog rudnika. ‘64. -‘65. godina mi smo napustili selo Dedija i došli na periferiji Mitrovice, na selu Šipolj, to je naselje Mitrovice. Tu smo izgradili kuću i živeli smo od 1965. godine.

Nas je bilo petoro dece, otac je imao petoro dece, dakle imao je dva sina i tri, tri ćerke. Ja sam bio drugi sin po redu, sestra jedna, po onda ja, brat i posle još dve sestre. Školu sam završio u Šipolju, osnovnu školu. Srednju sam završio u tehničkoj školi u Mitrovici, dakle rudarski tehničar, smer rudarstva. Pošto su naša porodica i mitrovački okrug više zavisili od “Trepče”, otišli su u tom smeru... naši roditelji su ih odveli u taj smer. Dakle, kako bi brže došao do posla i kako bi se brže zaposlio. Ja sam završio školu 1981. godine, četvrtu godinu sam završio u maju 1981., u desetom mesecu dakle u oktobru 1981. sam se zaposlio. Dakle imao sam 19 godina.

Imao sam prednost, primljen sam jer mi je otac povređen u rudniku šezdesetih i zbog toga sam imao prednost. Dakle, sa više od... mislim kao rudarski tehničar, tada tehničari... bilo je samo nekoliko nadzornika i tehničara ‘81., uglavnom su bili Srbi. Dakle, Srbi su bili u ključnim strukturama. Iako je bilo više Albanaca kao običnih radnika. ‘81. godine u rudnik su primljena 24 rudarska tehničara, mi smo bili školske kolege. Neki su bili starije generacije, ali tri ili četiri su mi bili prijatelji, imali smo po 19 godina. Takođe su imali prednost da budu prihvaćeni, njihovi očevi su bili ili povređeni ili mrtvi, ili... i prihvaćeni su bez uslova.

Anita Susuri: Hoću, hoću da se vratimo i pričamo o tvom ocu koji je radio u “Trepči”...

Gani Osmani: Da.

Anita Susuri: I povredio se, da li se sećate kad ste bili dete kada se on vraćao sa posla, da li je pričao o poslu?

Gani Osmani: Vidi, ja se sećam se, ne sećam se kad se vraćao sa posla... Bio sam jako mali, tek sam počeo... oko pet, šest godina, nisam siguran, povredio se oko '69. Sećam se kad se povredio, sećam se jer je u bolnici u Skoplju ostao oko šest meseci. I on je ostao kod kuće, znam da su uslovi bili teški, kupio je zemljište u Šipolju, sagradio kuću, obrazovao nas samo svojom platom, pa su uslovi bili... plate su možda bile dobre, ali govorim vam da su uslovi bili teški.

Sećam se da je bio povređen i da mu je noga bila u gipsu, a onda mu se stanje poboljšalo, radio je kao hendikep, nakon što je ozdravio, radio je neko vreme kao invalid rada. Tada je plata bila dobra. Imao je istu platu kao i radnik tamo, postojalo je i osiguranje, penzija kako smo je zvali, "Trepča" mu je isplatila, pa je sa tom platom kupio zemljište, sagradio kuću i obrazovao nas. I kao što sam rekao '81, zaposlio sam se '84., zaposlio se i moj brat, bio je kao, kao, kao... mašine za graviranje koje su gravirale metale, to je bila jedinica u "Trepči", takođe je radio na preradi vojne opreme. Tako da smo imali neku vrstu prednosti.

Anita Susuri: Prekidam vas još jednom ali me jako interesuje kako se povredio tvoj otac?

Gani Osmani: Moj otac je bio rudar, ne rudar već pomoćni rudar. Znači rudar je glavni radnik, buši sa mašinom, a moj otac mu je bio pomoćnik. Ali, neko vreme... negde 5-6 godina, nije radio više jer se povredio. Ali radi se i o sreći, postoje ljudi koji su tamo radili 40 godina i nikada se nisu povredili. Postoje ljudi koji su smrtno povređeni u roku od godinu dana ili... tako da je u pitanju sreća. Povredio se na poslu, blokovi {gleda gore} su pali na njega, mi zovemo blok kamenje koje je u plafonu, razbijamo ih eksplozivom, onda možda nešto ostane da visi i padne na nekog ko nema sreće.

Dakle, povređena su mu leđa i slomljena noga i bio je neko vreme u bolnici. U skopsku bolnicu, poslali su ga u Ljubljano, Beograd, Skoplje, pa medicina tada nije bila problem, brinuli su se o svima besplatno. To je bila prednost. Sada posle... Kao što sam rekao, kad sam bio mali, ne sećam se kada je došao sa posla, kada je otišao, ne sećam se. Dakle, imao sam oko tri-četiri godine, ne sećam se. Sećam se samo kad se vratio iz bolnice, kad su mu ljudi dolazili u posetu, pa se sećam tih stvari.

Kada sam počeo da radim '81., ekonomski uslovi su se malo poboljšali znaš, počeo sam kao vrlo mlad i ušao sam direktno kao rudarski tehničar. Ali, kada sam počeo da radim, postojalo je pravilo direktora da ako si rudarski tehničar, možeš biti poslovođa, tako da su rudarski tehničari bili poslovođe, zaduženi da prate rad u celom horizontu, ispisivali su dnevnice. Ali, godinu dana smo bili na praksi, znači radili smo sa mašinama, godinu dana smo tako radili. Nakon godinu dana staža, položili smo ispit i morali smo ga položiti, ispit inženjera i direktora.

Anita Susuri: Da li si imao nešto kao stipendiju u srednjoj školi?

Gani Osmani: Ne ja nisam imao stipendiju, drugi su imali, drugi su možda imali. Ali, ja nisam imao stipendiju. Ljudi koji su imali stipendiju imali su prednost, jer ljudi koji su imali stipendiju... Znam da moji prijatelji koji su imali stipendiju nisu imali dobre finansijske uslove, pa ste, kad ste imali stipendiju, imali prednost pri zapošljavanju. Ali, nisam imao stipendiju, ne znam zašto, možda zato što je moj otac radio, imali smo bolje uslove i... Ali kad se moj otac povredio, posle nekog vremena, posle deset-petnaest godina, počeo sam da radim jer sam bio veoma mali. Dakle, ja sam imao tu prednost.

Kao što sam rekao, završio sam praksu, radili smo dovoljno da znamo kako se odvija rad u rudniku, polagali smo ispit, a onda sam od '82., radio kao rudarski tehničar. Radio sam na različitim horizontima, prvo na petom, a zatim sam bio aktivan na desetom horizontu, bilo ih je devet kada sam počeo da radim. Svi horizonti su imali radnike, od prvog do desetog horizonta. Dakle, broj radnika je bio veliki, sećam se da je bilo i starijih radnika. Ali, u to vreme, u to vreme, radnici koji su imali veliko iskustvo imali su beneficije. Dakle, bila je i policija, u jednoj jakoj državi, za avijaciju i rudnike je isto.

Rudari koji su radili u rudnicima dvanaest meseci plaćeni su osamnaest meseci. Dakle, radili su dvanaest meseci, a brojali su ih osamnaest. Tada su ljudi odlazili u penziju nakon 40 godina rada. Ja pre nego što bih napunio 50 godina, dakle mogao bih da odem u penziju sa 47-48 godina jer sam počeo da radim sa 19 godina. Znači, tako je to bilo. Sada se penzionišete sa 65 godina.

Anita Susuri: Ti kad si se zaposlio '81...

Gani Osmani: '81.

Anita Susuri: Bila je malo neprijatna situacija...

Gani Osmani: Da mnogo. Ja...

Anita Susuri: Bile su i demonstracije da li ste učestvovali...

Gani Osmani: Da, ja se sećam vrlo dobro, bio sam na četvrtoj godini srednje škole maturant, bili smo mladi, naravno. Tada su demonstracije organizovane u Mitrovici, Prištini i svuda. Napustili smo školu, dobro se sećam, bio sam u tehničkoj školi i pridružio se demonstraciji. Ali, policija nas je zaustavila tamo u tehničkoj školi, na raskrsnici, nisu nas pustili pored gimnazije, ali... kratko-jasno razišli smo se jer su pucali oružjem i tako tim.

U to vreme jedan od mojih rođaka je umro, utopio se u Sitnici '81. Zvao se Sinan Bajrami, on je bio u petoj godini [srednje škole], mi smo bili u četvrtoj. Kad smo izašli, oni su nas pratili, krenuli smo prema

Dudinom kršu, tamo postoji jedan most, postojao je uski most do Dudinog krša {pokazuje levo} jer su nas pratili. Pokušao je, nije mogao da se popne na most, pokušao je da pobegne od njih i utopio se u vodi. Danas je godišnjica njegove smrti na demonstracijama '81, kad je napustio i školu.

Tada je politička situacija bila vrlo komplikovana, veoma opasna. Morali smo da radimo, nismo mogli da se mešamo u politiku. Čak su me ispitivali. U rudniku su bile ispisane parole "Republika Kosovo", to je bio slogan u to vreme, i onda su oni mislili da sam ja to napisao, a mogao je svako. Uglavnom su mladiće ispitivali: "Ko je ovo napisao, zašto su ovo napisali?" Posle sam ja '81., '82., u januaru '83. sam otišao u vojsku jer nisam završio vojni rok. Otišao sam u Hrvatsku, u predgrađe Zagreba, gde su nas maltretirali, ispitivali, država je tada htela sve znati. Bilo je jako teško, jako teško raditi. I...

Anita Susuri: Da li si se tada plašio što trebaš da odeš u vojsku, tada je bilo mnogih... dakle ubijeni su u vojsci...

Gani Osmani: Da, ja znam da...

Anita Susuri: Da li je bilo nekog straha, šta si ti mislio?

Gani Osmani: Naravno. Kad smo išli, u vojsku kad smo išli čak su i naše porodice plakale. Otišao si, ali je sve zavisilo od toga na kom si mestu. Kakvi su to ljudi, ponekad bi vas optužili čak i ako niste ništa uradili. Sećam se, zahvalan sam svom prijatelju, prijatelju iz Podujeva, bio je stariji od nas, neki su bili mlađi, neki čak i mlađi od mene. Bio je jedan prijatelj iz Podujeva, bio je stariji od nas, držao nam je neka... rekao bi: "Moraš biti oprezan, nemoj pričati mnogo jer možeš biti žrtva". Morali smo biti oprezni, bilo je ljudi koji nisu znali kako da budu oprezni i ispitivali su ih: "Rekli ste ovo, uradili ste ovo, bili ste na demonstraciji". Odveo ih je u zatvor na pet-šest godina, neki se nikada nisu vratili, ima ih mnogo koji se nikada nisu vratili, pa je to bilo jako teško vreme.

Anita Susuri: O čemu niste smeli da govorite, o bilo čemu o Republici Kosovo ili o čemu?

Gani Osmani: Šta god da ste govorili o svojoj državi, bili ste protiv Srbije. Dakle, vaša prava su bila... možda su rudari hteli da traže bolje uslove rada, ali nisu mogli jer su to bila politička pitanja. Dakle, niste mogli da pomenete republiku, vaša prava... na primer, prava Albanaca... radilo se o bezbednosti. Bio sam nadzornik i došlo je do kvara u rudniku i pitali su: "Ko je ovo uradio, ko je pokvario mašinu, da li je to neko namerno uradio? Zašto se pokvarilo, u koje vreme, da li je bilo u redu?" Ispitivali su i radnika. Dakle, bio je to težak režim, morali smo biti oprezni jer je bilo posledica.

Anita Susuri: Da li su vas često vodili na informativne razgovore?

Gani Osmani: Ovde?

Anita Susuri: Kad ste bili u vojsci?

Gani Osmani: U vojsci, da. Odveli su nas jednog po jednog. Uzeli bi koga su hteli. Tamo gde sam biali šuo odveli su sve Albance. Ali, tada ste, ako ste bili obrazovani, još više su vas mrzeli. Oni koji su završili fakultet, koji su bili intelektualci, više su se isticali i više su ih kažnjavali. Jednostavni ljudi nisu bili na meti. Smetali su im obrazovani Albanci i napredak Albanaca. Obrazovaniji su im pretili. Završio sam vojsku i vratio se na posao. Onda...

Anita Susuri: Koje godine si završio?

Gani Osmani: Otišao sam u januaru '84., a vratio se u četvrtom ili petom mesecu '85. Dakle, od '81 do '84, sam radio tri godine, a zatim otišao u vojsku. Zatim sam se vratio i nastavio sa radom. Dakle, te godine, naša generacija, naša generacija... Rođen sam '62, diplomirao '81, naša generacija je bila najgora... nije loša generacija, nego je taj period bio najgori. Dakle, nismo imali ni matursko veče. Svi smo mi bili... demonstracije, protesti, pa protesti do '89. Dakle, nikada nismo bili slobodni, nikada nismo bili srećni, samo smo patili, uplašeni, nezaposleni, siromašni. Dakle, naša generacija je bila generacija koja nije doživela ništa dobro.

Anita Susuri: Htela sam da vas pitam, da se ovde uključim, posle '81., znam da je bio problem ako su videli grupu mladih ljudi kako se druže.

Gani Osmani: Da.

Anita Susuri: Da li je policija ikada dolazila dok ste bili sa prijateljima ili...

Gani Osmani: Posle '81. skoro uvek je postojao policijski čas. Dakle, kad smo došli na posao... Ja sam tada radio u različitim smenama, specijalne jedinice su nas zaustavljale dva ili tri puta dok nismo stigli do autobusa. Imali smo dozvole za kretanje. Ali, u trenutku policijskog časa, nisi smeo ni da se krećeš. Tada je bilo mnogo policajaca, čak i rezervna policija. Dakle, nije bilo mesta gde nije bilo policije, danju i noću.

Dešavalo se da je [policajac] bio pijan i da vas je pretukao bez razloga dok ste išli na posao. Znamo... na primer, pretukli su mog prijatelja, nisu ga ni pitali, bio je van policijskog časa i nisu mu tražili dokument. Dakle, postojao je policijski čas od '81 i nadalje, '81 u nekom trenutku je postojao stalni policijski čas. Mogli ste izgubiti život samo zato što se nekome tako svidelo. Dakle, samo zato što si bio Albanac.

Anita Susuri: Da li je bilo društvenih organizacija za izlazak ili je to takođe bilo zabranjeno?

Gani Osmani: Kako misliš, za...?

Anita Susuri: Na primer da izlazite, da se družite?

Gani Osmani: A ja, kad smo završili srednju školu, nismo imali maturu. Imam sliku sa nekim mojim prijateljima, ali nije nas bilo mnogo... nije nam bilo dozvoljeno. Otišli smo u Šalji, u Preten, tamo smo proslavili završetak srednje škole, kao matursko veče. Ostali smo tamo malo, samo neki prijatelji, čak i ako ste hteli nešto da organizujete, to je bilo nemoguće.

Korab Krasniqi: Da li ste vi oženjeni gospodine Gani?

Gani Osmani: Da. Oženjen sam, imam pet ćerki i sina, jer možda nisam pričao ranije o tome. Tri moje ćerke i moj sin su oženjeni. Jedna od mojih ćerki i moj sin su u Nemačkoj, takođe imaju decu, moj sin ima troje dece, i sve moje ćerke imaju decu. Dve moje ćerke žive kod kuće, one su u školi, završile su to. Jedna je u školi, druga na fakultetu. Dakle, imam petoro dece, petoro dece, sada su uslovi bolji nego kad sam ja bio dete. Kad sam bio dete, naši roditelji nisu bili skroz, skroz onako, ali se takođe kaže da, ako deci date novac, to će ih upropastiti. Znate, ili će izlaziti ili... Ali kad sam sam patio pokušavao sam da decu nikada ne ostavim bez novca, posebno svoje ćerke. Možda... to vreme kad smo bili mlađi, bili smo nezaposleni, ali smo se uvek trudili da im poboljšamo uslove.

Korab Krasniqi: Koliko si godina imao kad si se oženio?

Gani Osmani: Imao sam 26 godina.

Korab Krasniqi: Da li možeš da nam kažeš kako si se upoznao sa svojom ženom?

Gani Osmani: Da, tada je bilo malo drugačije, ali ja sam poznavao... dobro, video sam je, razgovarali smo i to se desilo sa provodadžijom. Normalno...

Anita Susuri: Hoću ovde nešto da vas pitam jer me jako interesuje, znamo da je posao rudara veoma težak...

Gani Osmani: Da.

Anita Susuri: I sad da li je bilo nekog... da li su porodice ili žene oklevale da se udaju za rudare?

Gani Osmani: Vidi, otac moje supruge je radio u "Trepči" i bila je nećaka drugog radnika tamo. Ali, tada, ako ste radili i imali bolje radno mesto, nisu oklevali, jer kao što sam rekao, bio je problem naći posao, imati novca, biti na vodećoj poziciji... nije bilo mnogo Albanaca, zato nisu oklevali. Dakle, naravno da sam se prvo dogovorio sa svojom ženom, jer naravno, čak i ako su se svi složili, ako se dvoje ljudi koji se venčaju ne slažu, niko ne pristaje. Ali bilo mi je dobro, dobra je porodica, sa decom,

sa mojim roditeljima, sa svima sam se dobro proveo. Ono što je najvažnije bio je to dobar život, bez problema sa mojom porodicom... Jeli smo i pili onoliko koliko smo imali. Najvažnije je imati srećan život, imati decu i tako.

Anita Susuri: Da li se vaša žena žalila na to, i da li je bila zabrinuta? Da li je bila zabrinuta i da li vam je to ikada rekla?

Gani Osmani: Da, normalno. Ne samo supruga, već i otac, i majka, i sestre kad nisu bile udate. Tada, kada sam malo zakasnio, tada nije bilo telefona, odlazili bi do komšija koji su bili u istoj smeni kao i ja: “Zašto kasni, zašto nije došao?” Dakle, čak i moja žena jer smo radili u smenama, bili smo u prvoj, drugoj, trećoj smeni. Znali su da je treća smena završena u sedam, najkasnije u pola osam bi bili kući. Ako moram da odem negde sa prijateljima ili nešto slično, rekao bih im: “Sutra ću zakasniti”. Ali rad u rudniku je takav, uvek mislite na najgore, da se možda nisu povredili, ili umrli.

Imao sam ujaka, nikada nas nije pitao da li smo umorni, samo bi rekao: “Jeste li svi izašli zdravi i čitavi?” “Da”. “To je važno”. Pitali bismo ga: “Zašto nas ne pitaš da li smo umorni?”. Rekao bi: “Važno je biti čitav, ako si umoran, odmori se”. Dakle, rad u rudniku ima neke specifičnosti i jedinstveniji je i rizik je veći. Dakle, čak i zastava {gleda desno} ima crnu boju, crna ima značenje, to je 50/50. Zelena i crna, to je hleb koji se osvaja... mali broj ljudi radi pod zemljom. Svi rade normalno, mi radimo pod zemljom. Dakle, jedinstvenije je, teže. Ali, neko to mora da uradi i mi smo izabrali ovu profesiju.

Anita Susuri: Dakle, pošto je vaš otac tamo radio, znali ste i odlučili ste...?

Gani Osmani: Iskreno da vam kažem, nisam ni sanjao o tome. Kad završiš osnovnu školu, ti si dete. Sada je drugačije, sada u osnovnoj školi deca biraju svoje zanimanje do petog razreda. Tada je bilo drugačije, tada su roditelji pokušavali da te navedu na posao što je pre moguće, kao što sam rekao. Industrija i rudarstvo su bili razvijeni u Mitrovici, tada ste ili morali da budete rudar, ili hemičar, ili tehnolog, ili geolog da biste dobili posao. Otac me je postavio na ovaj put. Imam četiri ili pet rođaka koji danas rade kao rudarski tehničari. Dakle, čak su i moji stričevi poslali svoje sinove na ovaj put. Onaj koji je bio stariji od mene bio je rudar, “Da bi radio kao rudarski tehničar moraš ići i ti”. Naši roditelji su nas upisali u školu sa tim ciljem. Nisam izabrao svoju profesiju, da jesam možda bih izabrao bolje, ali sada... ljudi se prilagođavaju.

Kad sam počeo da radim, na početku mi je bilo veoma teško. Kad sam ušao, rekao sam: “Samo da izađem oдавде i više se nikad neću vratiti”. Polako. Prvo sam počeo da radim u trećoj smeni. Bez ulaska u rudnik, bez prakse, direktno u trećoj smeni, nisam ni znao kuda idem. Moj stric je radio tamo, bio je u istoj smeni kao i ja, živeli smo blizu njega, uzeo me je i rekao poslovođi horizonta: “Pazi na njega, on je mlad”. Odveo me je, nisam ni znao kuda idem, nisam znao šta mi je posao. Ali polako sam se prilagođavao, prijateljstvo i veza između rudara je veoma jaka. Nakon nekog vremena jedva sam

čekao da odem na posao. Ali u početku je bilo jako teško, ali prilagođavanje čini sve lakšim. Adaptiraš se, i primiš platu, provodiš vreme sa prijateljima.

Anita Susuri: Kako je izgledalo kada ste prvi put ušli unutra?

Gani Osmani: Mi smo i ranije bili, stažirali smo i dok smo bili u školi, možda jednom mesečno.

Drugi Deo

Anita Susuri: Pričali ste nam o prvom putu kad ste došli u rudnik.

Gani Osmani: Da, kada smo prvi put došli u rudnik, bilo mi je jako teško, čak sam rekao: “Ako ikada odem odavde, nikada se neću vratiti”. Izgledalo je tako loše i tako teško. Kao što sam rekao, imali smo praksu, dolazili smo jednom mesečno sa nastavnicima, ali su nas vodili na bolja mesta, u sale. Ali kad smo otišli na radne prostore, stepenice, stepenice su bile opasne, izgledalo je tako loše. Ali, nakon nekog vremena smo se prilagodili, sa prijateljima, sa... pa, jedva sam čekao da dođem na posao iako je to bio naporan posao.

A onda, nisam pomenuo da smo, kada smo završili praksu, i počeli kao poslovođe, rudarski tehničari i poslovođe, 90 odsto knjiga bilo je na srpskom jeziku. Raspored je takođe bio na srpskom, radni raspored, defekti su napisani na srpskom. Bilo je... oko 80 odsto radnika bili su Albanci, oko 20 odsto Albanaca. Ali, čak su i oni Albanci koji su bili tamo bili ubeđeni da daju raspored na srpskom jeziku kako bi ostali razumeli. Kad je naša generacija krenula... Čini se kao da se hvalim, ali kada smo počeli da radimo tamo, počeli smo da pišemo knjige na albanskom.

Pošto su knjige napisane, postoji knjiga poslovođa u kojoj pišete iz prve smene, čak ni ne vidiš poslovođu druge smene, napišeš u knjizi defekte, kako ide posao, šta sam radio, dakle u knjizi napišem sve što sam radio. Počeli smo da ih pišemo na albanskom, raspored takođe. Rekli smo: “Ako Srbi ne razumeju, možemo im posle objasniti na srpskom, ali raspored i službeni rad treba da budu na albanskom”. Od tada pa nadalje sve je pisano na albanskom.

Anita Susuri: Da li ste imali neki problem oko toga?

Gani Osmani: Ne, nije bilo problema, jer smo većina nas bili Albanci. Kao što sam rekao, albanski rudari bili su u najtežim, najopasnijim položajima, bilo je i Roma, Bosanaca, Srba, imao sam i srpske radnike koji su bili rudari. Ali njih je bilo u manjem broju. Srbi su bili električari, mašinsti, lakši poslovi, bili su na glavnim položajima. Ali, bilo je očigledno da su većina radnika Albanci i da moramo da razgovaramo na albanskom, a nismo imali... tada albanski inženjeri, tamo... neki su postali direktori, neki... Albanci, jer su većina bili Srbi.

Anita Susuri: Pre štrajka bilo je marševa.

Gani Osmani: Da.

Anita Susuri: Da li možete da mi objasnite kako su oni bili organizovani, da li se sećate tih dana, da li ste znali šta se dešava ili...?

Gani Osmani: Gledajte, većina ljudi nije znala, iskreno da vam kažem, ni ja nisam. Kasnije smo saznali, sve je bilo organizovano, organizacija je bila zaista dobra. Mi smo videli sva nezadovoljstva, dakle naša prava, penzionisanje naših profesora, intelektualaca, pa kršenje, promenu ustava. Dakle, sve što se dešavalo u državi, ne zbog socijalnih prava radnika, već su se ta nezadovoljstva nakupila, pa se to za državu uradilo jer je bilo kršenje državnih prava. Sada su vođe, ali i rudari primetili da se ništa ne dešava kroz dijalog, dakle nema izlaza. Oni su mislili, mi smo mislili da sa maršom i demonstracijama, kako su i Srbi pre radili, možemo izraziti svoje nezadovoljstvo.

Sećam se kad su završili prvu smenu, kad su izašli, izašla je treća smena i pridružili su se prvoj smeni, okupili su se. Sećam se Burhana [Kavaje] kao da je to danas bilo, izašao je: "Gde će te?" "U Prištinu" "Vi idete u Prištinu, ja ću s vama u Prištinu". Znam, sećam se njegovih reči. I mi smo hodali pešice, oдавde je bilo pokušaja obezbeđenja, bilo je ljudi iz obezbeđenja, dolazili su civili, policija i pokušavali su da nas zaustave. Ali, kad su videli da neće stati, otišli su peške dole. Dok smo išli nizbrdo, znam da su ljudi počeli da se pridružuju ovde u Prvom Tunelu i Starom Tgu. Ljudi su se pridružili iz Mitrovice i dalje.

Znam kada smo otišli... Ne znam da li je to bilo u Novo Selo kada smo krenuli prema Prištini, kad je došao Remzi Koljgeci i ne znam ko drugi, ne sećam se ko je pokušao da nas zaustavi. Rekli su: "Nazad!" Neko ih je poslao tu. Bila su dva kordona policije, prošli smo polja i nastavili [marširanje]. Dakle, policija tada nije intervenisala, nije intervenisala, pokušali su da nas zaustave. Ali u tom trenutku su nam se počeli pridruživati ljudi, postali smo sve brojniji. Tada je sistem bio takav da ste morali da ponesete Titovu fotografiju, a mi smo uzeli jugoslovensku zastavu i naše zastave. Dakle, na taj način smo pokušali da pokažemo da nismo protiv nikoga. Jer u to vreme, ako biste protestovali, rekli bi: "Žele da sruše državu, žele da sruše Jugoslaviju". Tim znacima smo pokušali da kažemo da nismo protiv države ili bilo koga, samo smo hteli da zaštitimo svoja prava.

Onda smo išli, išli smo peške, u jednom trenutku su došli autobusi, ljudi koji su bili povređeni ušli su u autobuse. Otišli smo tamo sa radnim alatima, sa čizmama, koje su nekima bile prevelike dok su hodali, neko je bio povređen, video sam radnike kako ih skidaju, žuljale su ga čizme, jer kada su čizme veće, žuljaće vas ako hodate duže vreme, video sam ih kako hodaju bosi. Otišli su tamo, odveli nas u jednu

dvoranu. Znam da su tražili Azema Vlasija¹, Kaćušu Jašari², one koji... ove... tada smo čuli da žele da ih otpuste i tražili smo njihovu zaštitu, naše zvaničnike, i tražili smo ostavku Rahmana Morine³, Husamedina Azemija i onih koji su bili na vlasti. Dakle, njih smo na neki način mrzeli.

Znam da smo tada ušli i bio je ogroman broj ljudi jer su nam se pridružili i mladi i studenti i stanovništvo. Ušli smo u salu i čuli smo naše drugove kako govore, jer su im tada dozvoljavali da diskutuju. Rekao sam vam tada je bio Tahir Saljihi, on je... Zaboravio sam njegovo ime, zvali smo ga Tahir, Tahir Saljihi, ali to nije njegovo ime, preziva se Saljihi, on... ne sećam se sad. Diskutovao je Ramiz Osmani, on je bio moj brat od strica, čak...

Korab Krasniqi: Rasim Saljihi?

Gani Osmani: Rasim da, da i jedan drugi je bio, ovaj... trenutno se ne sećam, možda kasnije. On je... Ramiz Osmani je razgovarao, dakle Esat Jusufi, bili su mnogi koji su diskutovali, rekli su da: "Mi štitimo prava rudara, rudari štite njihova prava, prava službenika, ne prihvatamo službenike koji nas ne predstavljaju". Samo znam da ljudi nikada nisu bili ujedinjeniji kao u to vreme, i mislim da nikada neće biti.

Dakle, svi ljudi na Kosovu su bili na ulici, takođe i sredstva za informisanje, i svi su bili jedinstveni, svi smo imali jedan cilj. Mislim da nikada više neće doći do... takve vrste organizovanja. Dakle, niko ne može organizovati štrajk, protest i reći: "Dodite na štrajk nasilno", mi smo se samoorganizovali. Dakle, nezadovoljstvo i bes su nas naterali da se samoorganizujemo. Kada se samoorganizuje, rizikujete svoj život i ne odustajete, pa su svi bili samoorganizovani, ali to je bila dobra organizacija.

Anita Susuri: Kako se to nastavilo, mislim da je završeno u sali "Boro i Ramiz"...

Gani Osmani: Da, bila je ona sala "Boro i Ramiz", tu gde je sad. Do oko 11:00 časova, ako se ne varam, prošlo je dosta vremena, i nisam vodio beleške... do 10:00, 11:00, lideri su se sporazumeli i počeli su da se raziđu. Ukricali su ih u autobuse gde su se razišli, ukricali su ih u autobuse i došli ovde. Onda je počelo, policija nas je tajno ispitivala, znam da su samo uzimali ljude, poziv je stigao ovamo {pokazuje levo}, kada su izašli s posla uzeli su ih na ispitivanje, a nisu znali da će ih uzeti, kako ne bi rekli jedni drugima. Ispitivali su ih i rekli: "Ne smeš nikome reći da si bio u policiji".

Maltretirali su ih, neki su razgovarali, neki nisu. Ali to je bilo jako, jako teško vreme. Zatim je nakon marša počeo štrajk. Dakle, kada su rudari primetili da marš i sva ta organizacija nema efekta, odlučili

¹ Azem Vlasi (alb. Azem Vllasi; Kosovska Kamenica, 23. decembar 1948) je albanski političar sa Kosova i nekadašnji visoki državni i partijski funkcioner u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji.

² Kaćuša Jašari (Srbica, 16. avgust 1946), albanska političarka, bivša predsednica SDP Kosova i bivša društveno-politička radnica SR Srbije i SAP Kosova.

³ Rahman Morina (alb. Rrahman Morina; Raušić, kod Peći, 1943 – Priština, 12. oktobar 1990) bio je policijski oficir i društveno-politički radnik SAP Kosova.

su da štrajkuju. Tako je 20. februara, 20. februara je počeo štrajk koji je ušao u istoriju, kao najveći i najduži štrajk u kojem je neko učestvovao. A sada, da kažete nekome, možda mladima ili mlađim generacijama, oni u to neće verovati, neće verovati. Posle rata dogodilo se da smo imali štrajkove, koji nikada nisu trajali duže od pet-šest sati, nova generacija nije mogla da izdrži: “Ne mogu da ostanem”. Onda je počeo, kao što rekoh, štrajk, štrajk je bila dobra organizacija rudara.

Anita Susuri: U kojoj smeni si ti radio taj dan kad je počelo?

Gani Osmani: Kad je počeo štrajk, bio sam u trećoj smeni, kad je došla prva smena, nisu napustili rudnik. Pridružila im se druga smena, ja sam došao u treću smenu, tako je to bilo. Došao sam u treću smenu, ali bilo je ljudi koji nisu čekali smenu i došli su odmah kada su saznali. Broj ljudi je rastao i pokazali su svoje nezadovoljstvo, znate, to je bilo... jer svaki protest koji je najavljen... rudari su započeli štrajk... jer ja imam iskustva u ovome, možda bi ostali pet-šest sati, imali zahteve da im dođe direktor ili tako nešto. Ne formirate savet štrajkača jer mislite da možete brzo rešiti problem. Prvo su imali neke zahteve, primetili su da nema ishoda, onda je broj rastao i najavili su to kao štrajk gladu i formirano je štrajkačko veće.

Dakle, svaki nivo je imao predstavnika. Predstavnici, na primer, u devetom nivou imali su tri ili četiri, starijih ljudi, koji su tada bili nadzornici ili pouzdani radnici, koji su bili iskusniji, jer je to bilo rizično jer je u to vreme postojala i municija. Morali su da provere skladište municije, a u rudniku je bilo opasnih mesta, morali su biti oprezni da niko ne padne dole i ne pogine, to bi izgubilo efekat štrajka. Dakle, sve je bilo pod kontrolom, sve. Oni su dali svoje zahteve. Ali, kako je štrajk produžen, tako su i zahtevi rudara rasli. Bilo je oko dva-tri zahteva, postali su dvanaest-trinaest. Kako se vreme produžilo i broj rudara je rastao, tako su i zahtevi rasli.

Anita Susuri: Da li je ove zahteve izradilo štrajkačko veće?

Gani Osmani: Da, u svakom štrajku to izrađuje štrajkačko veće.

Anita Susuri: Kog dana se formiralo veće?

Gani Osmani: Ne sećam se, ali ako ne grešim tog dana ujutru, uveče ili sledećeg dana, nisam siguran. Ali štrajkačko veće je formirano u roku od 24 sata. U svakom slučaju, mi znamo šta su ti zahtevi, kao što sam rekao, svaki rudar protestuje zbog svojih uslova, svojih plata, alata za rad. Ovo je bilo konkretnije, ovo je bio jedini štrajk za zaštitu države, ustava... tada su profesore i intelektualce stavljali u penziju pre vremena, i znate svi ti zahtevi. Onda kada su videli da zvaničnici koji su na vlasti ne žele... tu su bili Rahman Morina, Husamedin Azemi i Aliji Škurija⁴, kada su primetili da ne razmatraju njihove zahteve, tada je dodan i zahtev za njihovu ostavku.

⁴ Ali Škurija (alb. Ali Shukriu; Kosovska Mitrovica, 12. septembar 1919. - Beograd, 6. januar 2005.), učesnik Narodnooslobodilačke borbe, društveno-politički radnik SFR Jugoslavije i SAP Kosova.

Zahtevi su postavljeni jedan po jedan, dakle svrha je bila u tim, u tim zahtevima. Bilo je i... štrajkačko veće je takođe odlučilo ko može da uđe u rudnik, a ko ne. Bilo je srpskih novinara kojima je bilo zabranjeno jer bi posle širili propagandu. Bili su iz te grupe iz tog veća, možda dvoje ljudi, koji su ostali pred vratima i nadgledavali. Jedan je morao da ostane pred vratima rudnika, drugi se pobrinuo za hranu. Dakle, to je bilo, štrajkačko veće se pobrinulo za ove stvari i pomoglo ljudima dole koji su bili pouzdaniji, održavali su red, disciplinu. Neki su bili bolji oratori, govorili su, jer su bili oratori, neki su takvi rođeni, neki su vrlo patriotski nastrojeni, ali nisu dobri u oratoriji.

Dakle, i to je odigralo ulogu, Avdi Uka je bio jednostavan radnik, takođe Asllan, bio je Esat... Esat i ovi drugi su bili vrlo dobri govornici i razgovarali su pred novinarima... I to je bila neka vrsta hrabrosti jer nisu svi imali hrabrosti da pričaju. Dakle, imali su volju. Aslan Saljihu je bio supervizor i bio je... čak se sećam kad je došla Nadira Vlasi, žena Azema Vlasi, bila je novinarka u nekim bosanskim novinama, ne znam, sećam se da je rekla: "Oni ne žele da daju ostavku, ti zahtevi. I..." rekla je: "Ne žele". Situacija je tada malo eskalirala. Kad se setim Aslana, Aslana Dedije, rekao je: "Ako se naši zahtevi ne ispune", rekao je: "nećemo izaći odavde. Bacićemo se u šaht". Oni su to nazivali šaht.

Stvari su postale zbrkanije, neki su počeli da plaću, neki... bilo je nezadovoljstva, nereda. Ali i dalje kažem da moramo da se zahvalimo drugim jedinicama, podržale su nas. Prvo, KEK [Kosovska energetska korporacija] u to vreme, bio je Lazer Krasnići, šef KEK-a. Da su zaustavili struju, ne bismo mogli ostati u rudniku. Pošto električna energija proizvodi vazduh... kompresor, električna energija. Ako nema vazduha, ne možete ostati u rudniku duže od pet-šest sati. Vazdušne struje ulaze kroz kompresor, bilo je mnogo ljudi. Ali to je bilo u koordinaciji sa KEK-om, ministarstvom, medicinom i ljudima. Veoma smo zahvalni ljudima, mnogo su nam pomogli jer smo najavili štrajk gladu, ali videli smo da štrajkom gladu nismo mogli... tada smo koristili hranu.

Kad su novinari došli na početku, rekli smo: "Štrajkujemo gladu". A možda nas niko nije video. Ali, morali smo da jedemo da bismo dobili lekove i tako dalje. Dakle, ljudi su nas podržavali, postojala je posebna jedinica koja je hranu dobijala u skladištu i raznosila je u rudnik. Dakle, da nije bilo ljudi, svačije solidarnosti, ne bismo mogli održati štrajk ni osam sati, a kamoli osam dana. Dakle, moramo se zahvaliti svima njima.

Anita Susuri: U kom horizontu si ti bio tokom štrajka?

Gani Osmani: Bio sam na devetom horizontu. Radio sam tamo, ali ponekad sam odlazio na osmom horizontu, jer sam bio... Nisam bio u organizacionom veću, ali oni su mi bili prijatelji i radio sam sa njima, sarađivali smo, jer sam ja bio mlađi. Ali, kada su došli zvaničnici, otišli su na osmom horizontu jer je bio širi. Bio je širi i položaj je bio bolji, uvek smo bili obavešteni ko dolazi, uvek smo znali i čekali. Dakle, kretao sam se po horizontima. Ali pravilo je bilo da ostanete na kom god horizontu gde ste

radili. Bilo je devet horizonta, deveti horizont je bio poslednji. Dakle, deseti je kratko radio, ali deveti i osmi horizont su bili glavni.

Anita Susuri: Da li je bilo riskantno da svi ti ljudi budu unutra po svim horizontima?

Gani Osmani: Tu je bilo rizično da situacija eskalira i da neko napravi neki katastrofalan postupak. Ljudi su tamo razgovarali, čuo sam ih, rekli su: “Ako se naši zahtevi ne uzmu u obzir, ubićemo se, miniraćemo rudnik”. Dakle, situaciju je trebalo kontrolisati, jer u trenutku kada bi situacija izmakla kontroli niko nije znao šta se može dogoditi. Takođe smo bili u opasnosti od bolesti, infekcija, bio je veliki broj ljudi, dezinfikovali su samo sa krečom. Ja znam da su to uzeli odzgo, jer sad izvinite ali tu smo i vršili nuždu, i sad onoliko ljudi, uzimali su kreč i stavljali po zemlji tu gde su sedeli. Krečni malter je neka vrsta dezinfekcionog sredstva, dakle mi smo mogli da dobijemo neku bolest. Na sreću niko nije umro, ljudi su se razboleli i odveli su ih gore tamo je bila improvizovana bolnica, bilo je na spratu, ako se neko razboleo, mi smo ih odveli tamo, lekari su se pobrinuli za njih.

Ali, nisu prihvatili da odu kući niti u bolnici. Znači, rekli su: “Ostaću ovde, ako mi bude bolje, vratiću se u štrajk, ako ne, ostaću ovde dok se ne završi”. Znam da je bilo mnogo poseta. Bilo je novinara sa svih strana. Bilo ih je... bili su zainteresovani, sećam se da su nas Slovenci i Hrvati u to vreme mnogo podržavali jer su znali šta se dešava, znate, postoji izreka, imali smo zajedničkog neprijatelja i podržavali smo jedni druge. Bilo je i stranih novinara i novina. Ali nismo imali kontakt sa porodicom. Tada nije bilo telefona, nije bilo veze... dakle, naše porodice su saznale onoliko koliko su mogle, iako su samo imali informacije da su rudari dobro, da niko nije umro, u štrajku su, oni imaju te zahteve, znači to što su znali rudari, jer su porodice jako malo znale.

Bilo je ljudi koji su bili bolesni, ja vam kažem da nisu hteli da idu, sam sam ih video. Izašli su i mi smo ih primorali: “Ne želim da odem, želim da ostanem”. Bilo je i starijih ljudi. Tada smo bili mladi, ali bilo je i pedesetogodišnjaka, sada čak ni 25-godišnjaci to ne mogu da podnesu kao tada 50-godišnjaci. Ali, ovde na površini su bila kola hitne pomoći, to znam. Ostavljali smo tamo bolesne ljude i vraćali smo se. Bilo je kreveta, lekara koji su došli iz Prištine, medicinskih sestara iz Mitrovice i tako dalje. Dakle, sve je bilo improvizovano, sve je bilo... Rekao sam ranije da ne mislim da bi se mogao dogoditi tako veliki štrajk, takva organizacija, solidarnost svih ljudi, to se više nikada neće ponoviti!

Anita Susuri: Trenuci kada ste bili unutra, šta ste mislili da će se dogoditi, šta ste od toga očekivali?

Gani Osmani: Pa vidite, neko bi došao i doneo nam dobru vest, verujte mi da su nas motivisali: “Ova osoba će dati ostavku, ovaj će učiniti to, ovo...” Sat kasnije neko drugi bi došao i dao nam loše vesti. I u jednom trenutku smo izgubili nadu, nismo znali šta... ali smo ušli tamo i odlučili. Sećam se kad je došao jedan lekar Hrvat i pitao ga je jedan tu, rekao je: “Kako je moguće da oni mogu ovde toliko ostati, kako opstaju toliko dugo?” Bio je to peti, šesti dan. Rekao je: “Ovo je neka vrsta bolesti, to je bolest”, rekao je: “To se zove kolektivni ego. Kolektivni ego”. Rekao je: “Kad te to uhvati čovek je u

stanju da umre a da ne odustane". Dakle, ta bolest je zadesila to društvo, oni ne mare da li imaju porodicu, ili decu... dakle zadesila ih je ta bolest i svi će tu radije zajedno umreti nego razdvojiti se. Dakle, znate, objasnio nam je na neki način.

I ja kažem da u nekom trenutku nismo znali šta se dešava, odlučili smo da ćemo ili uspeti ili ostati tu. Neko bi vam dao dobre vesti, neko bi rekao nešto drugo. Iskreno da vam kažem, kada smo tražili njihovu ostavku, rekli su: "Oni su nam doneli to potpisano", da ta tri zvaničnika podnose ostavku. Rekli smo: "Donesite to pismeno". I doneli su nam falsifikat, falsifikat. Jer neko od nas možda nije znao, ali mi smo znali kakav pečat koristi predsedništvo Kosova i kakav pečat koristi odbor. Dakle, odbor je imao još jedan pečat, a... tada je to bio odbor, Centralni komitet. Doneli su falsifikat, rekli su: "Ovo je lažno, moramo ga vratiti nazad". Doneli su onu sa originalnim pečatom, potpisima. Kad smo izašli, drugi su rekli: Ne sad nisu prihvatili". Prvo su prihvatili, a onda nisu, znate, neka vrsta prevare.

Prevarili su nas, doneli original, izašli smo napolje, to je bio original, potpisi ostavke i sve. Ali, ponovo su se vratili. Mi smo postigli taj naš cilj, zahtevi su bili stvarni, jer sam rekao da su se zahtevi dodatno povećali. Znali smo da će doći do posledica kada izađemo iz rudnika, policije i šta će ljudi reći, jedan od zahteva je bio da ne nema organizatora. "Svi smo mi organizatori". Dodali smo zahtev za pomirenje krvne osvete, to je u rudniku počelo. Sećam se da su predlagali pomirenje krvne osvete u rudniku. Dakle, sve dok smo ostali tu, dodavani su zahtevi. Dakle, svi zahtevi su bili stvarni, bili su za državu i Albance, nije bilo pojedinačnih zahteva.

Ali, sila vas vara, sila... nismo otišli, možda smo znali da se to neće dogoditi, ali su nas prevarili i mi smo napustili rudnik. Zatim nas je policija odvela jednog po jednog, svaka osoba koja je bila u štrajku osuđena je na 60 dana. U početku je to bilo 60 dana, a onda je zavisilo od toga ko više upada u oči. Uzeli su 14 optuženih ljudi koji su bili na ključnim pozicijama. Dakle, počeli su od direktora, ne od direktora, nego su počeli od Azema Vlasija, tada je u KEK-u, kao što sam rekao, bio Lazer Krasnići, direktor, njegov zamenik, direktor mehanike, inženjeri koji su ovde bili. Svi koji su to podržali, jer je bilo ljudi koji nisu bili u rudniku, bili su napolju, na primer, sekretar je bio napolju, organizator štrajka. Odveli su sve rudare koji su razgovarali, bile su kamere, televizije, taj koji je najviše pričao njega su uzeli.

Imao sam prijatelje koje moram spomenuti, Jetiș Bajrami, koji je u grupi ljudi koji su bili zatvoreni, sada je preminuo. Rekao mi je: "Dva ili tri puta su nam doneli smrtnu kaznu". Dakle, dobili su pismenu presudu za smrtnu kaznu za tih 14 ljudi. Optužbe su bile tako teške, smrtna kazna, maltretirali su ih, tukli ih... Pa su onda ispitivali radnike, svedoke, radnike su uzeli da im budu svedoci. Svedoci koji su bili živi. U zatvoru su ostali 14 meseci, pa su ih pustili, situacija je bila takva. Nismo mislili da će ih ikada pustiti. Mislili smo da će ih ubiti, sistem je bio težak.

Treći Deo

Gani Osmani: Kad smo došli nakon štrajka, odveli su ih u zatvor, počeli su da ih pozivaju na podelu. Sećam se kao danas kad smo ovde došli vrata su bila zatvorena. Na primer, Gani Osmani ne može da radi, ova druga osoba može da radi. I tokom štrajka smo uvek govorili: “Jedan za sve...” Postojao je i taj zahtev: “Jedan za sve, svi za jednog”. Rekli smo: “Ili ćemo svi raditi, ili niko od nas”. Svi smo prestali da radimo. Dakle, čak i oni koji su mogli da nastave da rade, bojkotovali su posao. Pozvali su mali broj ljudi na posao.

Zatim je formirano... nakon što smo dobili otkaz, osnovan je sindikat, nezavisni sindikat u koji su radnici mogli da idu, jer su tada direktori, neki od njih bili uhapšeni, neki su otišli u inostranstvo, većina je otišla, jer su bežali od policije, od... a neki radnici su ostali na ničiju milost, nezaposleni, bez plata, porodicama je bila potrebna hrana, niste mogli da nađete posao u privatnim firmama. I nezavisni sindikat je formiran, Džafer Peci, Džafer Nulji je bio na čelu sindikata, sa grupom inženjera i tehničara. Sindikat je počeo sa radom, pomoć je bila poslata sa celog Kosova i iz inostranstva.

Anita Susuri: Pre nego što nastavimo, želim da pitam nešto u vezi štrajka. Kada ste izašli iz štrajka, jer ste tamo bili osam dana, kako vam je bilo kada ste izašli i ispričajte nam celokupno iskustvo u porodici kada ste otišli, kako su vas dočekali...?

Gani Osmani: Pazi, ja se sećam kad smo napustili štrajk... jer kad uđete u taj koš, kavez sa ljudima, ko poslednji uđe, na vrata, tamo izlazi prvi. Znam da sam poslednji ušao i mogu garantovati da je bilo oko sto ili dvesta kamera. Bilo je interesovanja... javnost se zainteresovala jer je to bilo nešto ogromno. Ali znam da su mi u trenutku kad sam izašao prekrili oči jer su lekari rekli: “Ostali su predugo u mraku, mogu da oslepe od svetlosti”. U trenutku kada smo izašli, pokrili su nam oči i držali nas jer je došlo i do promene vazduha. Bilo je lekara koji su pitali: “Želite li u bolnicu ili kući?” Ako su bili bolesni, mnogi nisu otišli kući. Postojala je improvizovana bolnica, otišli su tamo.

Ali znam da sam tamo video desetak ili petnaest vozila hitne pomoći. Rekao sam: “Želim da idem kući”. Odveli su nas kući, ja sam otišao kući. Sad, kad sam otišao kući, bio je doček više (smeši se)... Neki su ostali ovde, neki su otišli kući. Nisu nam više dozvoljavali da dolazimo na posao, niti... Sutradan, pravo da vam kažem, sledećeg jutra sam došao ovde, u “Trepču”, ali nisu me pustili unutra, jer smo hteli da ih vidimo... i posle, nakon dan-dva, policija je ušla... jer je naš komšija bio tamo u bolnici i specijalne jedinice su ušle, izvele ih. Rekli su: “Odmah Idite kući”. Uklonili su sve, krevete, sredstva, sve očistili.

Nisu im dozvolili da ostanu tamo ni dva dana, a policija se oslobodila tragova kako niko ništa ne bi video. Dakle, završilo se tako, onda nezaposlenost. Rekao sam vam od završetka štrajka do završetka rata... moje selo Dedija je tu {pokazuje glavom levo} otišli smo tamo i nismo se usudili ući u autobus. Jer su ih nalazili po autobusima, mi smo svi bili osuđeni. Nikada nisam smeo, pešačio sam jer je policijski kontrolni punkt bio tu u Prvom tunelu ili na groblju na ulazu u grad. Tako su na nekim važnijim mestima ušli u autobus sa registrom. Ako su videli vaše ime, uzeli bi vas i ne bi postavljali

pitanja jer ste osuđeni. Dakle, svako od nas je bio osuđen na 60 dana zatvora i uhapšen, na neki način, uhapšen kao...

Anita Susuri: Svaki štrajkač je imao 60 dana?

Gani Osmani: Svako od nas. Poznajem naše prijatelje koji su posle četiri, pet godina otišli u zatvor. Nisu me uhvatili, nisam otišao u zatvor. Kad sam morao u svoje selo, otišao sam kolima ili nešto do reke, otišao sam iza zgrada, prošao sam kroz Tunel da me ne bi uhvatili. Dakle, svaki štrajkač je imao 60 dana. Sada su ih ispitivali, možda su tamo otišli 60 dana, a ostali dve ili tri godine. Ali svi smo bili osuđeni na 60 dana.

Nezaposlenost je bila ogromna, ja vam kažem, nismo imali... moramo da se zahvalimo dijaspori jer su nam mnogo pomogli, imao sam brata i on... Rekao sam vam, radio je u fabrici za preradu opreme u "Trepči", otišao je [van zemlje], jer je neko morao da ide, a neko je morao da ostane ovde sa roditeljima, sa... otišao je, i ja sam mu zahvalan, pomogao nam je koliko je mogao. U početku nisu radili, moramo biti zahvalni narodu Kosova, i Dukađin nam je takođe mnogo pomogao u to vreme, i zahvalan sam.

Kada se sindikat otvorio, bio sam nadgledač sindikata u Šipolju. Imao sam spisak rudara, u Šipolju je živelo oko 107 ili 108 rudara. Imao sam njihova imena i znao sam koja je pomoć stigla na Kosovo i za kog rudara iz "Trepče", jer svako naselje ima svoj broj. Na primer, imao sam stotinu rudara, neki su imali, na primer Šutkovce ili manja sela, 50, onoliko rudara koliko ste imali, toliko ste pomoći morali da podelite, a da to ne završi u rukama neprijatelja.

"Majka Tereza" je radila u Šipolju, ja sam bio na čelu "Majke Tereze", bio sam nadzornik. Dakle, oni su sarađivali, sindikat i "Majka Tereza" su sarađivali. Pomoć koju smo podelili rudarima ostavili smo u nekom depou. Dakle, ja sam imao spisak, ponekad su čak davali novac, veliku sumu, a od stotinu rudara deset ih je bilo u lošijim uslovima, svakome su dali po sto maraka. Da, radna odeća, hrana, bila je i kampanja "Porodica pomaže porodici", svaka osoba koja je došla da održava nekog "Porodica pomaže porodici" prvo su dolazili kod mene, a zatim sam otišao zajedno s njim do te osobe kome su pružali pomoć, na primer.

Bilo je, ja sam imao kontakt sa ljudima koji su... posle rata postojala je jedna osoba koja se brinula o 20 rudara. On je iz Dečana, brinuo se o 20 rudara, davao je tada dve hiljade maraka svakog meseca. Najopasniji deo je bio donošenje novca ovde, onaj koji je dao novac, bio je u inostranstvu, on je najbogatiji Albanac, bio je u Americi... ovde je imao prijatelja koji je to sredio: "Ti ćeš ići tamo, podelićeš [novac]". Tako je svaki mesec davao dvije hiljade maraka. Možda je dobro spomenuti njegovo ime, Muharem Gecaj, imamo slike sa njim, bio sam na sahrani njegove majke. Došao je Muharem Gecaj i podelio novac za 20 rudara. Dao mi je knjigu, brinuo se o nekome u Šipolju, za nekoga

u Šalji, za nekoga u Drenici, jer je bilo rudara, pa se pobrinuo za 20 rudara. Ovo ne treba zaboraviti, jer da nike bilo toga možda...

Donosio je hranu, čak je i klao ovcu ili jagnje, polovinu je zadržao za svoju decu, a polovinu im dao. Čak se i meni dogodilo da budem u lošem finansijskom stanju. Bio je jedan momak iz Istoka, Šaća, sećam se samo njegovog imena, Šaća, se zvao, i bilo je u pitanju da se jedna porodica održi u Šipolju. Ali kada je došao u Šipolj rekao je da mu je brat bio u Švajcarskoj, onaj iz Šipolja, je rekao: "Ja ću vam pomoći". Pošto je hteo da se brine o nekoj porodici, rekao im je da im kaže: "Kada taj čovek dođe da donese novac, recite mu: "Uzmi brini se o nekoj drugoj porodici, hvala ti puno, ali pomoz i nekom drugom jer mmeni brat pomaže".

I došao je, rekao je: "Ne, došao sam da vam donesem sto maraka, uzmite ih". Došao je i rekao mi, onaj koji ih je odbio, nije da ih je odbio, ali im nisu trebali, on je bio policajac. Radili smo i u "Majci Terezi". Ovde se ne radi o rudarima, samo sam hteo da uzmem primer. A on je došao i rekao: "Možeš li sa mnom Gani?" Osoba iz "Majke Tereze" u Šipolju: "Objasnićemo mu to, reći ćemo mu", rekao je: "Šta se dešava" rekao je, "moj brat želi da mi pomogne". Otišli smo tamo sa tom osobom, uzeli dvoje ljudi sa načelstva, otišli smo do njihovih *oda*⁵, dočekali su nas dobro.

Rekli smo im: "Ovo se dešava, hvala što ste se brinuli o njima, ali njegov brat mu je rekao: "Ja ću ti pomoći, ti možeš pomoći nekome drugom". Rekao je: "Bogami, možda sam finansijski još gore od vas, ali kada je kampanja počela, okupili su nas, i ja sam bio najstariji". Rekao je: "Finansijski... nemam nikakvih prihoda, ali nisam morgao da se odvajam od prijatelja", i rekao je, "i ja sam u tome učestvovao, hvala". Dakle, bilo je slučajeva da nisu bili finansijski dobro i da su i dalje hteli da pomognu rudarima. Oni su pomogli... Rekao sam da sam otišao kod rudara, bilo je profesora iz Prizrena, Dukađina, celo je Kosovo bilo solidarno sa nama i pomogli su nam, možda su podelili zalogaj sa nama. To nam je pomoglo, jer je bilo teško živeti i brinuti se o svojim porodicama bez plate.

Anita Susuri: Onda kad se dogodio rat, dakle da li ste pre rata bili ovde?

Gani Osmani: Da. Tokom rata, pravo da vam kažem ja nisam učestvovao u ratu. Ali, naselje gde smo mi bili, bilo je blizu Vakanice i... ta kasarna je bila blizu Banje i imali su jasan pogled na nas. U svakom slučaju, neki od mojih bratova od strica su bili uključeni u to ali ja ne, jer je neko morao da ostane sa porodicom, decom, moji roditelji su bili bolesni. 15. aprila su nas opkolili, došli su iz Banje i opkolili Šipolj, izveli su nas na put za Peć. Rekli su nam: "Samo nastavite ovim putem". Nismo znali kuda idemo.

U to vreme sam imao mali traktor, poput motokultivatora. Imao sam četvoro dece i moje roditelje, oni su tamo ušli. Takođe moja žena i sestra i četiri gosta. Dakle, moja tetka, zapravo nećaka moga oca koja je došla iz grada sa svojim ćerkama i sinom, poveo sam i njih, pa kad nas je policija opkolila, otišao

⁵ Velika soba sa ognjištem, gde se dočekavaju gosti.

sam sa njima 36 sati, napisao sam da... toliko nam je trebalo da dospemo do Albanije sa traktorom. Dakle, u to ratno doba, to se dogodilo na onoj koloni automobila u kojoj smo bili, sastali smo se sa policijom i paravojnim formacijama. U Vaganici, selu u našoj blizini, porodica je bila sa nama. Kada smo otišli u Đurakovc rekli su: "Oko 50 traktora mora da prođe kroz Đurakovc". Razdvojili su ih, ostali su otišli u Peć, bilo je jako loše za ljude koji su otišli u Peć.

Danas iz tog sela nedostaju tri ili četiri osobe koje su bile u redu sa nama, nestale su, ubili su ih, nisu ni našli njihova tela. Bili su iza nas, a mi smo otišli drugim putem, sudbina. Tako da niko u mojoj porodici nije ubijen. Ali, ima i poginulih rudara. Imam spisak sindikalista koji... takođe ima nestalih, ubijeno je oko 38-39, a 15-16 nestalih. Neki su ubijeni u uniformama, ali ima i onih koji su u ratu poginuli kao građani.

Anita Susuri: U koji deo Albanije ste otišli?

Gani Osmani: Bio sam u... Prvo smo otišli u Kuksu i ostali oko pet dana, a zatim su nas odveli uglavnom na jug Albanije, u skladišta i tako dalje. Ali, moja deca su bila veoma mala, najmlađe je imalo devet meseci, a najstarije oko šest-sedam godina. Moji roditelji su takođe bili jako bolesni, takođe su imali visok krvni pritisak, mi smo ostali u Draču. Tako smo otišli u džamiju u Draču i ostali pet dana, odatle smo otišli u kamp koji se zove Porto Romano, pet kilometara od Drača. Postojali su španski, italijanski i nemački kampovi. Pa sam otišao u taj kamp. Tamo je bilo dosta ljudi. Dakle, ostao sam tamo do juna kada je oslobođeno Kosovo, kada su ušle snage NATO-a, onda smo se vratili.

Anita Susuri: Kako ste saznali da je Kosovo oslobođeno?

Gani Osmani: A? Pa mi... Nikada nisam osetio veću radost. Dakle, ne samo ja, to je bio san svih nas. Činilo mi se neverovatnim da su intervenisale snage NATO-a. Najveća svetska sila, Kosovo je bilo kao kap u moru, tačka na karti sveta, postoje veći problemi, to je moje mišljenje. Bilo je većih problema u Evropi, na Balkanu i svuda, ali NATO je bombardovao i intervenisao na Kosovu, znali smo da ćemo biti oslobođeni. Ali, nismo mislili da će biti masakra nakon intervencije snaga, nisam ni pomislio.

Bili smo srećni kada je prvo bombardovana Priština, bili smo ovde i kada su bombardovali Bajr, postojala je podzemna baraka, ovde su prozori probili našu kuću. Bili smo srećni, ali nismo znali posledice. Nisam znao, nisam čak ni mislio da će tako velika sila intervenisati za Kosovo. Moramo biti zahvalni Americi. Amerika je privukla i druge. Moramo biti zahvalni Americi i možda bi svaka kuća Albanaca trebala imati američku zastavu unutra. Da nije bilo Amerike, nestali bismo sa ove zemlje, ne bismo bili moćni. Dakle, Amerika nas je spasila, zahvaljujući vojsci, takođe Oslobodilačkoj vojsci [OVK], ali moramo znati da vojska nije imala moć bez Amerike, ali velike države ne intervenišu ako nema velikih muka.

Anita Susuri: Kad ste prvi put posle rata došli ovde, dakle u objektu "Trepče"?

Gani Osmani: Vidi, ja sam mislio malo drugačije o "Trepči". Neki su došli kasnije, ja sam došao u trenutku kada su snage NATO-a ušle, nakon nedelju dana, četiri-pet dana. Pomislio sam: "Moram da počnem da radim. Imam posao", pomislio sam, "u Trepči, ako svi odemo, sve će biti u redu", rekao sam, počecu da radim i Trepča će se razvijati." Rekao sam: "Radićemo za sebe". Ali kad sam došao ovde, video sam to drugačije, video sam uništenje. Uništavanje, kao na albanskom, odveli su nas u neke fabrike, neke... Rekao sam: "Kako ste to uradili svojim fabrikama?" Uništili su ih. Rekao je: "Isto je i za nas i za vas", rekao je, "mi smo braća." Rekao je: "Videćeš, bićeš i gori". I mislio sam da ćemo početi ... Došao sam ovde 2000. ... počeo sam da radim 2004. godine.

2000. su počele neke pripreme, ali nije sve išlo u redu u Trepči, zvali su tu i tamo neke ljude, bilo je ljudi koji su dali doprinos, koji su to zaslužili i znali ko treba da obavi posao, ali su išli sa nepotizmom. Izabrali su ih: "Pozovite ovog tipa." U početku je postojao UNMIK, dali su im nešto novca, ne prvo, ali kasnije. Važno je bilo uključiti se u posao. Fabrika baterija za elektrolizu cinka. Jedinjenje cinka je bilo u redu, ploča, sve je bilo u redu, samo za početak. Sve je uništeno... Srbi to nisu uništili, mi smo.

2004. godine su nas pozvali, došla je grupa tehničara, nadzornika, stvorili smo komisiju i došli smo i rekli: "Mi želimo da radimo, ili ćemo takođe raditi, ili niko neće". Nazmi Mikullovcu je tada bio direktor, a 2004. zaposlili su nas stotinu. Ali takođe su penzionisali neke ljude pre svog vremena. Rekao sam, bio sam u vladi i rekao: "Mislili smo da će se rudarima dogoditi nešto drugo, a ne ovo. Mislili smo da će vladi biti stalo do nas, pošto smo bili prvi ljudi koji su rizikovali svoje živote da bi zaštitili državu, podržalo nas je celo Kosovo. Mislili smo da će vlada dati dostojanstvenu penziju starim i bolesnim rudarima, i rekli smo: "Idite kući, ovde su mlade generacije, dovoljno ste doprineli".

I to nije bio veliki broj, nije svih 2.300 rudara koji su učestvovali u štrajku, mogu garantovati da je njih oko 500 poginulo. Neki su bili jako bolesni, to je bilo i 20 godina kasnije. Nije veliki broj, rekao sam da nisam protiv vojske ili veterana, ali možete pronaći rešenje za 60 hiljada ljudi, ali ne za hiljadu. Mogli su da donesu rešenje o penziji, da uključe ljude, nove radnike i ulože u Trepču, da ga razviju. Ali verujte mi, u Mitrovici postoje penzioneri koji su učestvovali u štrajku i koji traže kante u kantama za smeće. Nemaju prevremene penzije, uzimaju 70-80 evra penzije. Toliko su patili i prošli, a danas gledaju u kante za smeće i rade s kolicima. Država je trebala da se pobrine za ovo... Rekao sam, mislio sam da će biti drugačije...

20 godina nakon rata trebalo je da ulože u Trepču, da dobiju nove radnike. Dakle, ništa u Trepči ... u Trepči radite i primite platu, nema ulaganja, samo dug, nema razvoja u Trepči. Trepča je mogla da pomogne Kosovu u razvoju, ne samo njemu samom, već danas ne može ni da proizvede dovoljno za plate od koncentrata koji prodaje. Mogao bi finalizirati metale koje prodaje poput olova, cinka, postoji 30 vrednih minerala. Napravite mini livnicu... ali privatne kompanije to rade, pet ili šest benzinskih pumpi, one... stvaraju mini livnicu, tope ove... najbogatije metale koji se nalaze ovde uzimaju

Bugarska, Švajcarska, Švedska. Prodajemo koncentrat, dešavalo se da cena ide sa 2.000 dolara na 300 stotina dolara. Prodavali su se za 300 dolara, ima zlata, srebra, svega.

Vlada je trebala stvoriti livnicu, zaposliti ljude i razviti državu. Ali njih Trepča ne zanima. Postoje članovi parlamenta koji nemaju informacije o "Trepči". Otišao sam tamo, upućivao zahtjeve, zahtjevi su ovdje {point right} da nakon rata radimo u ovim uslovima u rudniku, a nijedan dan radnog staža nije priznat, rekli su: "Kako je moguće danima radnog iskustva da se ne prizna?" Oni priznaju radno iskustvo privatnih firmi, ali ne i mi. Neki nisu ni obavješteni jer nisu zainteresovani.

Anita Susuri: Sada ste i predsednik sindikata.

Gani Osmani: Da. 2016. godine promenjeno je rukovodstvo, izbori se održavaju svake četiri godine. Dakle, 2016. smo izašli na izbore, to je isto kao i opštinski izbori, na svakih deset radnika postoji delegat iz rudnika, skupština se stvara. Sada iz skupštine jedanaest članova na čelu. 2016. su nas izabrali radnici i mi smo napravili skupštinu, a ja sam iz skupštine bio na čelu sindikata, a ne na čelu, samo na čelu. Shikri Sadiku je bio šef sindikata, ali Shika je stručnjak za proizvodnju u rudniku i morao se vratiti u rudnik kao šef proizvodnje jer se proizvodnja nije razvijala. Biti šef sindikata i šef proizvodnje je neka vrsta sukoba interesa. Shika je rekao: "Ja ću otići i pokušati povećati proizvodnju. Ako uspe, izaći ću iz sindikata, a vi nastavite ovde".

Bio sam sekretar sindikata. Shika je otišla, proizvodnja se povećala za 28 posto u prvih devet meseci, Shika je bio šef proizvodnje. Ja sam ta dva-tri meseca obavljao dužnost šefa sindikata, zatim smo održali sastanak, a Shika je predložio da ja budem šef do sledećih izbora. Oni su se složili, proces-verbal je tu, složili su se i ja sam nastavio. Trebalo je da imamo izbore u aprilu ove godine. Ali, nismo mogli ni da održimo sastanak zbog pandemije i svega. Održali smo sastanak, moramo izaći na izbore i ko pobedi, pobediće. Dakle, nastavili smo na isti način.

Tu smo da zaštitimo prava radnika, radnici dolaze kada se njihovi direktori prema njima ne ponašaju pošteno, mi primamo pisane žalbe svake nedelje. Imali smo pravilo da predsedavamo i pozivamo generalnog direktora i direktora ovde. Pokazujemo im zahteve radnika, ovo i ovo i ovo, o njima se mora razgovarati, jer mi nismo rukovodioci da forsiramo ukidanje presude, već da poguramo proces napred. Takođe smo bili u vladi i Ministarstvu za ekonomski razvoj, imam pisano da će se Trepča vratiti, da nam prizna radno iskustvo, da ima dostojanstvenu penziju, što je moguće.

Imamo oko 40-50 radnika koji su bolesni i ne mogu da rade u rudniku, samo na površini. Ne možemo ih otpustiti, ovde im je pozlilo. I na kraju, da dovedu svoje dete ovde da radi ... rad ih stavlja direktno u proizvodnju i oni doprinose. Takođe smo uputili taj zahtev, rekli su: "Čekaj". Sada je formiran privremeni odbor, jer smo žrtva promene u vlasti. Trepča je žrtva, radnika, promena vlada. Vlada je obećala da će raditi za Trepču, dovesti stručnjaka, a zatim prođe pet-šest meseci i promeni se sledeća vladavina, moramo početi od nule. Dakle, mi smo žrtve ovoga.

[Ovde se intervju prekida]

Anita Susuri: Govorili ste nam o radnicima i zahtevima koje ste izneli...

Gani Osmani: Da. Dakle, otkad smo počeli raditi nakon rata, imali smo iste zahteve. Na primer, ti zahtevi. Tražili smo da nam priznaju penziju, 70 odsto plate, kao što je pravo svih. Tražili smo da nam priznaju radno iskustvo kada su nas otpustili, tokom '89 - '99. A nakon rata, od 2018. godine nadalje, naše radno iskustvo se ne priznaje. Svako od nas... Ja sam tamo radio 39 godina, ako bih sutra otišao u penziju, dobio bih penziju nezaposlene osobe jer morate imati najmanje 15 godina staža. Pošto je bilo jako dugo, tražili smo porodičnu penziju. Porodične penzije oduvek su postojale na opasnim radnim mestima u rudnicima.

Posle rata u Trepči su se dogodila četiri tragična slučaja, dva u Kišnici i dva u Trepči. Dakle, tragičan slučaj je kada radnik umre na radnom mestu. U prošlosti je postojala porodična penzija koju je njegova porodica nasleđivala, 70 odsto, kada je dete napunilo 18 godina, ili je supruga nasledila penziju, ali ovo više ne postoji. Tražili smo državno osiguranje. Ranije ako se neko povredio, vodili su ga u Ljubljano, Skoplje ili Beograd, oni... moj radnik je slomio stopalo, odveo sam ga u bolnicu, rekli su: "Ako imate 20 evra, mogu da mu stavim gips, ako ne, možeš da ideš". U radnoj odeći, povredio se u rudniku, i... vide vas kao nezaposlenog.

Sada imamo zdravstveno osiguranje, to je uključeno u kolektivni ugovor. Možete sklopiti kolektivni ugovor i pokriti sve ovo. Sindikat ima iste zahteve od posle rata. Nije teško, vlada to može učiniti. Tražili smo... mi smo jedinstveniji od ostalih jedinica, ne mogu nas uporediti sa... čak i rudari KEK⁶-a vade ugalj, ali tamo bager radi posao, oni samo gledaju. Dakle, mi smo... radimo pod zemljom, ne možemo se porediti sa onima koji rade na terenu. Vlada je mogla da donese zakon o rudarima. Ali, nisam zadovoljan radom vlade u "Trepči". Ne samo sa sadašnjom, već sa svakom vlasti.

Ali nadamo se da možemo napred. "Trepča" je bila treći stub u Jugoslaviji sa 22 miliona građana, jedan od najvećih ekonomskih stubova. Država je uzimala kredite na ime "Trepče", ona je... slogan je tada glasio: "Trepča radi, Beograd se gradi". Dok danas kad je u našim rukama, ne možemo pokriti ni plate rudara... Moje mišljenje je da bi vlada trebala posvetiti više pažnje "Trepči", uložiti kapitalne investicije, radne alate, a oni mogu razviti ne samo "Trepču", već i Kosovo. A ne... rudari su zabrinuti ako... zabrinuti su zbog toga, verujte mi, zovu me telefonom: "Ima li dovoljno novca za naše plate?" Ne brinu zbog napornog rada tamo. Oni rade svoj posao, ali su zabrinuti da li će ovaj mesec primiti plate. Dakle, brige o kojima država može da se pobrine.

Anita Susuri: Imate li nešto da dodate, nešto što ste zaboravili da pomenete?

⁶ Energetska korporacija Kosova.

Gani Osmani: Ne bih dodao ništa više, samo apel za vladu, da se ljudi koji su zaduženi usmere prema “Trepči”, na ekonomski razvoj, jer će “Trepča” razviti Kosovo, Mitrovicu, razviće ceo albanski narod. Trebali bi uzeti nove radnike, uložiti kapitalna ulaganja, krenuti napred. Da ne ostanemo jadni. Neka naprave... mogli bi da završe rudu ovde, a ne da je odnesu u inostranstvo, to je najveći kapital. Nemam šta drugo da dodam, ali ako Bog da, stvari će biti bolje i neko će se fokusirati na “Trepču”.

Anita Susuri: Nadamo se i mi. Hvala vam puno, gospodine Gani!

Gani Osmani: Hvala i vama za interesovanje!